

OBRAZOVANJE STUDENTATA S INVALIDITETOM NA EKONOMSKOM FAKULTETU - ZAGREB

**Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet**

**OBRAZOVANJE STUDENTATA S INVALIDITETOM
NA EKONOMSKOM FAKULTETU – ZAGREB**

Za izdavača:
Darko Tipurić

Urednik:
Zrinka Udiljak Bugarinovski

Suradnici:
**Roman Baštijan, Željko Kalinić, Julijana Ljubić, Svjetlana Marijon,
Karlo Pavletić, Lada Sambunjak Rajčić i Mirjana Zubak**

Fotografije:
Željko Cerjan

Grafičko oblikovanje:
Vladimir Buzolić Stegú

Tisak:
Sveučilišna tiskara d.o.o.

ISBN 13: 978-953-6025-22-0

Sadržaj:

UVOD

- 1. Invaliditet i vrste oštećenja vezanih uz invaliditet**
- 2. Opće informacije o radu sa studentima s invaliditetom na Sveučilištu u Zagrebu**
- 3. Uključivanje studenata s invaliditetom u sustav obrazovanja Ekonomskog fakulteta - Zagreb**
 - 3.1. Uvod
 - 3.2. Stjecanje statusa studenta
 - 3.3. Smjernice za prilagodbu nastave
 - *Rad sa studentima s tjelesnim invaliditetom*
 - *Rad sa studentima s oštećenjem sluha*
 - *Rad sa studentima s oštećenjem vida*
- 4. Prava osoba s invaliditetom**
 - 4.1. Međunarodni okvir
 - 4.2. Nacionalni okvir
- 5. Literatura**

Uvod

Prema popisu stanovništva iz 2001. godine u Hrvatskoj je bilo 429 421 osoba s invaliditetom (9,7% ukupnog stanovništva), od kojih je oko 15 500 osoba s teškoćama u razvoju uključeno u proces odgoja i obrazovanja.

Obzirom da ne postoje pouzdani podaci o broju studenata s invaliditetom procjenjuje se da je, od ukupno preko 65 000 studenata koji studiraju na Sveučilištu u Zagrebu, svega oko 200 studenata s invaliditetom, što iznosi oko 3 promila. Samoaktivnošću osoba s invaliditetom, humanistički orijentiranih osoba i udruga u posljednjih par godina evidentan je porast upisanih studenata.

Na Ekonomskom fakultetu – Zagreb trenutno studira 14 studenata s invaliditetom. U posljednjih nekoliko godina nastoji se osigurati kvalitetan pristup sadašnjim i budućim studentima s invaliditetom, rješavajući njihove specifične potrebe i pružajući potporu u njihovoj prilagodbi i socijalnoj integraciji. Obzirom da je većina upisanih studenata s tjelesnim oštećenjima, u prvoj fazi prilagodbe uređeni su prilazi zgradi Fakulteta i sanitarni čvorovi, a u tijeku je ugradnja novog lifta i prilagodba postojećih. Kontinuirano se radi na smjernicama za osiguranje uvjeta kvalitete obrazovanja koje uključuju razvoj sustava informiranja za studente s invaliditetom i osoblje Fakulteta, fizičko okruženje te objekte i opremu.

Cilj ove brošure je informirati studente s invaliditetom o uvjetima i mogućnostima studiranja na Fakultetu, upoznati djelatnike Fakulteta o poteškoćama s kojima se studenti susreću prilikom studiranja i dati im smjernice za prilagodbu rada te potaknuti nova razmišljanja o osiguranje uvjeta kvalitete njihovog obrazovanja.

U prvom poglavlju brošure dane su definicije osnovnih pojmova vezanih uz invaliditet i vrste oštećenja vezanih za invaliditet. Ovisno o vrsti i stupnju oštećenja razlikuju se i potrebe studenata s invaliditetom. Rješavanje teškoća s kojima se susreću bazira se na sustavu kategoriziranja studenata s invaliditetom (studenti s tjelesnim oštećenjem, studenti s oštećenjem sluha, studenti s oštećenjem vida itd.), a potom na individualnoj razini.

U drugom poglavlju sažeto je prikazana organizacija, nadležnosti i način rada sa studentima s invaliditetom u Sveučilištu u Zagrebu.

U trećem poglavlju razrađena je odgojno-obrazovna integracija studenata s invaliditetom na Ekonomskom fakultetu – Zagreb.

U četvrtom poglavlju sažeto su prikazani međunarodni i nacionalni pravni dokumenti koji su značajni za osobe s invaliditetom te informacije o pravima studenata s invaliditetom proizišle iz nacionalnih pravnih akata.

Prilikom pisanja ove brošure velikodušno su mi pomogli Svjetlana Marijon, predsjednica udruge Zamisli savjetima i izvorima informacija, Ivanka Šarić, voditeljica knjižnice Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta stručnom literaturom i studenti s invaliditetom Ekonomskog fakulteta – Zagreb moralnom podrškom na čemu im se srdačno zahvaljujem.

1. Invaliditet i vrste oštećenja vezanih uz invaliditet

Invaliditet se definira ovisno o kontekstu u kojem se upotrebljava (socijalna skrb, obrazovni sustav, mirovinsko osiguranje i zapošljavanje i slično).

Prema *Međunarodnoj klasifikaciji oštećenja, invaliditeta i hendikepa* (Svjetska zdravstvena organizacija, 1980.)¹:

Bolest ili poremećaj predstavlja promjene u strukturi i funkciji organizma (patologija) koje mogu izazvati niz uzročnih okolnosti (etiologija); patološke se promjene mogu, ali ne moraju, očitovati; ako se očituju, opisujemo ih kao „manifestacije“ (simptomi i znakovi).

Oštećenje se uzima kao „svaki gubitak ili nepravilnost psihičke, fiziološke ili anatomske strukture i funkcije“; oštećenje se, dakle, izražava kao patološko stanje i u načelu se pokazuje na razini organa.

Invaliditet se uzima kao „bilo kakvo ograničenje ili smanjenje (koje proizlazi iz oštećenja) sposobnosti izvođenja neke aktivnosti na način ili unutar raspona koji se smatra normalnim za ljudsko biće“; invaliditet, dakle, označava objektivizaciju oštećenja te tako odražava poremećaje na razini osobe.

Hendikep označava „poteškoće pojedinaca koje proizlaze iz nekog oštećenja ili invaliditeta, koji ograničavaju ili sprečavaju da se ostvari funkcija koja je za tog pojedinca normalna (ovisi o dobi, spolu te socijalnim i kulturnim čimbenicima“); hendikep, dakle, proizlazi iz nepostignuća ili nemogućnosti prilagodbe, očekivanjima ili društvenim normama – (socijalizacija).

¹ Lukačić, Lj., ur. et al. (2006) *Priručnik zakonskih prava osoba s invaliditetom*. Zagreb: Sindikat invalida Hrvatske.

Osobe s invaliditetom su one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.

(Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom članak 1.).

Sukladno Zakonu o pravobranitelju osoba s invaliditetom (NN 107, 19.10.2007.) osoba s invaliditetom je osoba koja se prema važećim propisima u Republici hrvatskoj smatra osobom s invaliditetom.

Osoba s invaliditetom je duhovno, emocionalno, mentalno i fizičko ljudsko biće. Ima prirodena ili stečena svojstva koja mogu ograničiti njezino mentalno, fizičko i emocionalno postojanje. Osoba s invaliditetom odgovorna je za kvalitetu svog života, za svoje zadovoljstvo, za poštovanje dobiveno od drugih osoba, odgovorna je i prema drugim članovima zajednice.²

Obrazovni sustav koristi termin **učenici/studenti s invaliditetom** koji se odnosi na učenike/studente s trajnim oštećenjima na planu intelektualnog, osjetilnog i motoričkog funkcioniranja, kao i na one s teškoćama u učenju drugog uzroka (deficit pažnje/hiperaktivni poremećaj i dr.).³

Invaliditet pokriva širok raspon **oštećenja** uključujući:

- tjelesno oštećenje,
- oštećenje sluha,
- oštećenje vida,
- mentalno oštećenje,
- višestruka oštećenja,
- kronične bolesti,
- specifične probleme učenja poput disleksije, disgrafije i sl.,
- ostala zdravstvena stanja ili teškoće koje mogu utjecati na tijek studija.

Uzroci invaliditeta su:

- rođenje,
- bolest,
- ozljeda.

² Horvat, Ž. (2006) *Brošura o pravima mladih s invaliditetom* [online]. Zagreb: Udruga za promicanje kvalitete obrazovanja mladih s invaliditetom Zamisli [22. travnja 2008.]

³ Žiljak, T. (2005) *Politika uključivanja osoba s invaliditetom – uloga obrazovanja*. U: Političko obrazovanje 1(4), str. 211-228.

Manifestacije invaliditeta:

- *prikriveni invaliditet* podrazumijeva oblike oštećenja koja nisu vidljiva na prvi pogled. Osobe koje su suočene s takvim oblikom oštećenja rijetko ukazuju na stanje. Uglavnom se radi o oštećenjima unutarnjih organa za koje je utvrđen invaliditet.
- *vidljivi invaliditet* je prepoznatljiv i odnosi se na sve oblike invaliditeta koje primjećujemo na prvi pogled.

2. Rad sa studentima s invaliditetom na Sveučilištu u Zagrebu

Potrebe studenata s invaliditetom zahtijevaju različite oblike podrške – od informacije do svakodnevne pomoći, a to zahtijeva uključivanje različitih sustava na nivou države: obrazovanja, socijalne skrbi, zdravstva i rada.

Sveučilište u Zagrebu broji preko 65.000 studenata, od kojih je oko 200 studenata s invaliditetom. Organizacija, nadležnosti i način rada sa studentima s invaliditetom u Sveučilištu u Zagrebu definirani su **Pravilnikom o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu**, a odvijaju se kroz aktivnosti sljedećih tijela:

- *Povjerenstvo za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu* stručno je tijelo sa zadaćom kreiranja planova i programa, prioriteta i aktivnosti Ureda za studente s invaliditetom. Povjerenstvo imenuje Senat Sveučilišta u Zagrebu, a čine ga po jedan predstavnik svakog vijeća područja, prorektor za studije i upravljanje kvalitetom, predstavnik studenata s invaliditetom kojeg predlaže Studentski zbor te predstavnik Studentskog centra.
- *Koordinaciju za studente s invaliditetom* čine po jedan predstavnik studenata s invaliditetom sa svake od sastavnica Sveučilišta u Zagrebu gdje studiraju. Koordinaciju imenuje rektor Sveučilišta u Zagrebu sa zadaćom iznošenja potreba, predlaganja aktivnosti i evaluacije učinjenog.
- *Koordinator za studente s invaliditetom* – na svakoj sastavnici Sveučilišta u Zagrebu imenovan je koordinatora za studente s invaliditetom. Koordinatori su uglavnom osobe iz znanstveno-nastavnog zvanja, a poveznica su između studenata i nastavnika te administrativnog osoblja na svakoj pojedinoj sastavnici i Ureda za studente s invaliditetom.

- *Ured za studente s invaliditetom* osnovan je odlukom Senata Sveučilišta u Zagrebu 2007. godine. Uredom upravljaju prorektor za studije i upravljanje kvalitetom i voditelj Ureda. Temeljne zadaće Ureda su: pružanje pomoći studentima s invaliditetom u vezi sa studiranjem na Sveučilištu u Zagrebu, praćenje njihovih potreba, unapređivanje međunarodne suradnje i razmjene studenata s invaliditetom, pomoć pri prijavi i realizaciji projekata, osiguravanje kvalitetnog pristupa visokom obrazovanju svim studentima koji zbog bolesti ili oštećenja imaju teškoće u realizaciji svakodnevnih aktivnosti itd.
Kontakt osoba u Uredu je gđa. Mirjana Zubak (tel. 01/45 93 578)

Udruge koje provode aktivnosti za studente s invaliditetom u Zagrebu su:

- DODIR – Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba (Tel./fax: 01 4875 431, 4875 432)
- HSUTI - Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida (tel. 01 4812 004)
- KORAK – Udruga studenata s tjelesnim invaliditetom (tel. 01 619 12 39)
- SIZIF - Udruga studenata s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu (098 636 611)
- ŠIŠMIŠ – Udruga slijepih i slabovidnih studenata (tel. 01 619 12 39)
- ZAMISLI - Udruga za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom (tel. 091 665 6491; za gluhe osobe SMS broj: 091 722 7799)

3. Uključivanje studenata s invaliditetom u sustav obrazovanja Ekonomskog fakulteta - Zagreb

Odgojno-obrazovna integracija osoba s invaliditetom u visokoškolskim institucijama zahtijeva osiguravanje uvjeta kojima bi se omogućio razvoj znanja studenata s invaliditetom usporediv sa znanjem njihovih kolega. Prilikom osiguravanja kvalitete uvjeta naobrazbe studenata s invaliditetom visokoškolske institucije trebale bi uzeti u obzir: obavljanje *individualnog razgovora* s kandidatom s invaliditetom u svrhu zadovoljavanja dodatnih potreba u svim fazama akademskog planiranja i planiranja resursa (upoznati kandidata sa svim mogućnostima koje Fakultet može osigurati, zatražiti od njega da ukaže na dodatne potrebe i dogovoriti način zadovoljavanja potreba od prijave, pristupa razradbenom ispitu do prolaska kroz studij), ugrađivanje jednakog tretmana studenata s invaliditetom u svim operativnim aktivnostima, adekvatno razumijevanje zakonskih okvira u vezi osoba s invaliditetom od strane

rukovodećeg osoblja, osigurati sisteme prikupljanja informacija u svrhu ispravnih donošenja odluka u vezi sudjelovanja i napredovanja studenata s invaliditetom, uključivanje studenata s invaliditetom u akademsko upravljanje, uključivanje stajališta studenata s invaliditetom u razvoj i fizičko okruženje, akademske programe i službe, definiranje određenih kontakata za studente s invaliditetom s rukovodećim osobljem, razvoj svijesti osoblja institucije o potrebama studenata s invaliditetom te kontinuirano praćenje i napredovanje u radu sa studentima s invaliditetom.⁴

Ekonomski fakultet – Zagreb već nekoliko godina nastoji kroz svoje djelatnosti vezane uz upravljanje, procedure, aktivnosti i resurse osigurati kvalitetan pristup studentima s invaliditetom, rješavajući njihove specifične potrebe i pružajući potporu u njihovoj prilagodbi i socijalnoj integraciji.

3.1. Smjernice za osiguranje uvjeta kvalitete obrazovanja studenata s invaliditetom

Smjernice za osiguranje uvjeta kvalitete obrazovanja studenata s invaliditetom na Fakultetu odnose se na:

• razvoj sustava informiranja za studente s invaliditetom i osoblje Fakulteta koji uključuje:

- promptne i iskrene odgovore stručnog osoblja i *koordinatora za rad sa studentima s invaliditetom*, kojem se studenti mogu obratiti, a koji je u izravnoj suradnji s djelatnicima Ureda za studente s invaliditetom. Koordinator na Fakultetu je *doc. dr. sc. Mirjana Čižmešija* (tel: 238 3304, mob: 098 271 055),
- suradnju predstavnika studenata s invaliditetom u Koordinaciji studenata s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu *Karla Pavletića*, koordinatorice na Fakultetu doc.dr.sc. Mirjane Čižmešija i studenata s invaliditetom,
- sudjelovanje predstavnika studenta s invaliditetom *Karla Pavletića* (mob: 091 1566 791) u radu Fakultetskog vijeća,
- osiguravanje najefikasnijeg načina obavještanja o korisnosti fakultetskih službi studentima s invaliditetom,
- osiguravanje pravodobnog informiranja fakultetskih službi o potrebama studenata s invaliditetom na jasan i prikladan način,

⁴ Pravila službe za osiguranje akademske kvalitete i standarda u visokom obrazovanju: Studenti s invaliditetom. Agencija za osiguravanje kvalitete visokog obrazovanja, 1999.

- definiranje politike o povjerljivosti i otkrivanju osobne informacije u vezi invaliditeta studenta te informiranje djelatnika i studenata o navedenoj politici,
- jasne i točne informacije o fizičkom okruženju, ljudskoj i tehničkoj dostupnoj pomoći,
- informacije o troškovima za koje će se očekivati da ih snose studenti,
- elektronsko obavještanje (Internet),
- informacije o mogućnostima nalaženja zaposlenja,
- oglasni pano mora biti postavljen svojim donjim rubom u rasponu od 120 do 160 cm te označen oznakom pristupačnosti,
- stručnu i informativnu literaturu adekvatnu vrsti oštećenja vezanog uz invaliditet.

• **fizičko okruženje:**

- u toku akademske 2004/2005. godine prilagođeni su svi frekventni ulazi u zgradu Fakulteta studentima koje se kreću otežano ili uz pomoć invalidskih kolica,
- unutar zgrade Fakulteta osigurani su pristupi nekim dvoranama te stručnim i pomoćnim službama posebno izgrađenim rampama prilazima i liftovima,
- omogućen je alternativni način sudjelovanja uz pomoć zaštitarske službe na Fakultetu (*mob: 099/ 3126-839*) u slučaju da je fizički pristup nemoguć ili neumjereno težak
- omogućena je fleksibilnost u pogledu održavanja predavanja, uključujući premještanje nastave iz nepristupačnih dvorana u one više dostupne (kontakt osoba gosp. *Zdravko Ugrina* (tel. 238 3130, mob. 098 271 747))

• **objekte i opremu:**

Prilikom osiguravanja objekata i opreme potrebno je uzeti u obzir sljedeće:

- postojanje odgovarajućeg dizala za višekatnice ili rampa za prostorije visinske razlike najviše od jednog kata,
- ulaz u objekt i prostor u objektu prilagoditi nesmetanom kretanju teže pokretnih osoba i osoba u invalidskim kolicima (vrata širine najmanje 90 cm, praga koji nije viši od 2 cm i pristupačne kvake),
- stube prilagoditi nesmetanom kretanju teže pokretnih osoba,
- krajeve hodnika obojiti različitom bojom, kao i podne letvice i donje rubove zidnih oplata,
- prostorije optimalno osvijetliti i zaštititi od blještavila,

- sve prostorije koje služe pružanju usluga studentima s invaliditetom moraju imati podne obloge zaštićene od klizanja i statičkog elektriciteta,
- osigurati da širina hodnika ne bude manja od 150 cm,
- sve staklene površine jasno označiti u rasponu visine od 90 do 160 cm,
- prilagoditi visinu i raspored učioničkih stolova,
- osigurati prikladne natpise i informacije (velika tiskana slova i Brailleove obavijesti, mape koje prikazuju rute dostupne u kolicima itd.),
- koristiti kontraste u tonu i boji,
- adaptirati i dobro locirati sanitarne čvorove – *Fakultet trenutno ima 4 sanitarna čvora prilagođena potrebama studenata s invaliditetom,*
- prilagoditi akustiku, uključujući umanjene pozadinske buke iz ventilatora u projekcijskoj opremi, kompjutorima i ventilacijskim uređajima,
- osigurati jednostavnost upotrebe kompjutorskih i nastavnih prostorija.

Fakultet planira izvršiti prilagodbu prema navedenim smjernicama u okviru postojećeg kapaciteta objekta i opreme.

3.2. Stjecanje statusa studenta

Na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, primjenom Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom školstvu, otvorena je nova kategorija za stipendije pod «I» u kojoj svi studenti s invaliditetom ostvaruju pravo na stipendiju te je omogućen izravan upis svih osoba sa 60% i više invaliditeta ukoliko pređu razredbeni prag. Fakultet je prihvatio preporuku Ministra znanosti obrazovanja i športa da se svi studenti viših godina sa 60% i više invaliditeta oslobode plaćanja školarine.

Informacije o načinu studiranja na Fakultetu mogu se dobiti u Referadi za preddiplomski i diplomski studij te u Referadi za poslijediplomski studij. U obje referade osiguran je i prilagođen pristup studentima s invaliditetom. Za rješavanje specifičnih potreba vezanih uz studij na Fakultetu zaduženi su voditelj Referade za preddiplomski i diplomski studij gosp. Zdravko Ugrina (ured broj 6; tel. 01 238 3130; e-mail: zugrina@efzg.hr) i voditeljica Referade za poslijediplomski studij gđa. Petra Stanić (Centar za poslijediplomske studije; tel. 01 238 3288; e-mail: pstanic@efzg.hr).

Prijava na razredbeni postupak

Prijava na razredbeni postupak odvija se po jednakim uvjetima za sve studije i sastoji se od dva dijela:

- prvi dio se odnosi na pretprijavu putem Internet obrasca (www.efzg.hr). Ovoj pretprijavi može se pristupiti s bilo kojeg računala koje ima pristup Internetu. Ukoliko kandidati imaju problema sa pretprijavom na vlastitom računalu, isto mogu napraviti i u prostorijama Fakulteta (Informatički centar, računalno opremljene dvorane i Knjižnično dokumentacijski centar),

- drugi dio odnosi se na konačnu prijavu podnošenjem svih potrebnih dokumenta na samom Fakultetu. Za kompletiranje prijave na razredbeni postupak kandidati prilažu sljedeće dokumente:

1. Dokument iz kojeg je vidljiv **JMBG u Republici Hrvatskoj**. Uz predočenje originala kandidat predaje presliku osobne iskaznice koja sadrži JMBG ili presliku stranice putovnice koja sadrži JMBG ili presliku Uvjerenja MUP-a o određenom JMBG-u;

2. **Rodni list** odnosno **Izvadak iz matične knjige rođenih** (ovjerena preslika);

3. **Domovnicu** za Hrvatske državljane (ovjerena preslika) te **presliku osobne iskaznice**. Svi kandidati koji nemaju hrvatsko državljanstvo smatraju se strancima i podliježu propisima koji vrijede za obrazovanje stranaca (ukoliko bilateralnim ugovorom ili drugim propisom to nije drugačije riješeno) i kod prijave **prilažu presliku putovnice**;

4. **Svjedodžbe** i to:

4.1. **svjedodžbe svih razreda srednje škole** (ovjerene preslike), te

4.2. **maturalnu svjedodžbu** (svjedodžba o završnom ispitu u srednjoj školi - ovjerena preslika);

5. Kandidati koji imaju pravo na bodove **za vrednovanje posebnih aktivnosti, odgovarajuće dokumente** moraju predati istodobno s prijavom, u protivnom gube pravo na dodatne bodove;

6. **Rješenje o invaliditetu Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje**;

7. **Kandidati strani državljani**, osim navedenih dokumenata, prilažu i sljedeće dokumente:

7.1. **Potvrdu o položenom hrvatskom jeziku** (ako u prethodnom obrazovanju nisu učili Hrvatski jezik) i

7.2. **Rješenje o istovrijednosti** (ekvivalenciji ili nostrifikaciji) strane svjedodžbe koje izdaje Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.

Studenti s invaliditetom predaju dokumente u uredu br. 6 (aula).

Lista s prijavama kandidata za razredbeni postupak s pregledom bodova iz srednje škole, raspored kandidata po dvoranama kao i rezultati razredbenog postupka objavljuju se na Internet stranicama Fakulteta.

Temeljem Odluke Povjerenstva za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu Fakultet će osigurati individualizirano prilagođen način polaganja razradbenog ispita za sve kandidate s invaliditetom kod kojih postoji takva potreba. U tu svrhu se sa svakim kandidatom s invaliditetom pojedinačno dogovara o prilagođenom načinom polaganja razradbenog ispita te vrsti potrebne prilagodbe: uvećani tisak, prevoditelj za znakovni jezik, produženo vrijeme trajanja razredbenog ispita, usmena provjera znanja, ispitni materijali na Brailleovom pismu itd. Posebno je važno osigurati rani kontakt s kandidatima s invaliditetom.

Na temelju utvrđene potrebe za prilagođenim načinom polaganja razradbenog ispita, Ured za rad sa studentima s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu dostavlja *Upute za prilagodbu načina polaganja razradbenih ispita za kandidate s invaliditetom* te osigurava svu potrebnu podršku za realizaciju potrebnih prilagodbi.

Razradbeni postupak

U razredbenom postupku sudjeluju svi kandidati prema uvjetima koje definira Fakultet.

Osim osiguranog pristupa prostoriji i radnoj površini, kandidatima s invaliditetom pristupa se individualno, u svrhu dogovora za prilagođeni način polaganja razradbenog ispita te vrsti potrebne prilagodbe.

*Za polaganje razradbenog ispita kandidatima s invaliditetom organizirana je posebna dvorana s pristupom osobama u invalidskim kolicima (**Centar za poslijediplomske studije - dvorana 52**), a individualni razgovor s kandidatom, u svrhu dogovora za prilagođeni način polaganja razradbenog ispita predviđen je*

u vrijeme predaje kompletne dokumentacije za prijavu za razradbeni postupak u uredu br. 6 (aula).

«Osobe kojima treba omogućiti posebne uvjete su:

- osobe koje se kreću pomoću invalidskih kolica
- osobe s otežanom motorikom ruku
- osobe s oštećenjem vida
- osobe s oštećenjem sluha
- osobe s psihičkim poremećajima
- osobe s kroničnim bolestima
- osobe sa specifičnim teškoćama u učenju (disleksija, disgrafija itd.)

U individualnom postupku osoba koja čita pitanja ne smije imati fonetske pogreške. Povjerenstvo za razredbeni postupak mora obaviti konzultativni razgovor s «pomagačima» i uvidjeti da te osobe pri izgovoru razlikuju slova kao što su č, ć, dž, đ, lj i nj. Uloga pomagača je da čitaju pitanja, odnosno da zapisuju izrečene odgovore.

Slijepa osoba sluša pitanja koja čita pomagač ili samostalno čita tiskana pitanja na Brailleovom pismu. Kad slijepa osoba izrekne odgovor, pomagač zaokruži ili upiše odgovor. Zbog verbalne komunikacije u postupku rješavanja pismenog dijela ispita potreban je individualni pristup u posebnoj prostoriji. U ovom postupku poželjno je imati dvije osobe koje imaju ulogu promatrača, jednu osobu predlaže visoko učilište, a drugu kandidat. Promatrači imaju ulogu povjerenika koji potvrđuju da je kandidat dao sve zapisane odgovore te da je pomagač imao ulogu posrednika.

Slijepa osoba usmenom dijelu ispita pristupa na isti način kao i ostali kandidati.

Gluha osoba treba podršku tumača za znakovni jezik tijekom cijelog postupka.

Osoba koja ima otežanu motoriku ruku treba individualni pristup pri polaganju pismenog dijela ispita.

U svim slučajevima trajanje postupka je duže od prosječnog. Duljinu trajanja postupka utvrđuje Fakultet. U nekim zemljama Zapadne Europe to je 10% duže vremena, dok je u nekim institucijama trajanje neograničeno i prestaje u trenutku kada kandidat kaže da je gotov s odgovorima.“ (Udruga ZAMISLI)

Upis

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom školstvu i pravilima polaganja razradbenog ispita na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, svi kandidati s 60% i više invaliditeta koji su prešli razradbeni prag stječu pravo upisa.

Upis studenata s invaliditetom obavlja se u uredu broj 6 (aula).

Poželjno je da upisni formulari i ostali relevantni formulari budu modificirani da bi se omogućilo studentima s invaliditetom da ih ispune s istom razinom samostalnosti i tajnosti kao i drugi studenti.

Studenti su dužni priložiti sljedeće dokumente za upis u prvu godinu studija:

1. **Komplet upisnog materijala** (kupuje se u Skriptarnici Fakulteta);
2. **Tri fotografije** veličine 4×6 cm;
3. **Maturalna svjedodžba** - Svi studenti na upis obavezno moraju donijeti originalnu maturalnu svjedodžbu;

Ukoliko je kandidat već bio upisan na neki drugi fakultet, dužan je također donijeti originalnu maturalnu svjedodžbu. Ukoliko je na prethodnom fakultetu kandidat bio upisan kao redoviti student, mora se ispisati iz statusa redovitog studenta što mora biti označeno i na maturalnoj svjedodžbi, osim ako se na Ekonomski fakultet - Zagreb ne upisuje u statusu izvanrednog studenta.

Dokumenti kandidata koji se nisu upisali i ne podignu osobno svoje dokumente, isti se vraćaju poštom, preporučenom pošiljkom. Ako se preporučena pošiljka vrati odnosno ne bude uručena, dokumenti se čuvaju na Fakultetu u Urudžbenom zapisniku tri mjeseca i mogu se podići svaki radni dan od 12 do 14 sati do 30. studenog 2008. godine, a nakon tog roka bit će uništeni pred posebnim povjerenstvom.

3.3. Smjernice za prilagodbu nastave

Promjenama društvenih okolnosti, samoaktivnošću osoba s invaliditetom, podrškom humanistički orijentiranih osoba i zakonskih propisa počinju se naglašavati sposobnosti osoba s invaliditetom. *Počinju se naglašavati njihove sposobnosti u kontekstu sposobnosti ljudi uopće, a teškoće u razvoju su te koje*

*treba raznim odgojno-obrazovnim i rehabilitacijskim postupcima ublažiti, smanjiti ili odstraniti njihove posljedice*⁵.

Rad sa studentima s invaliditetom zahtijeva osiguravanje primjerenih uvjeta u koje je uključen rad nastavnika, ostalih službi i suradnika u funkciji njihovog edukacijskog osposobljavanja.

Način osiguravanja posebnih uvjeta dogovara se individualno i započinje prvim kontaktom zadužene osobe s kandidatom s invaliditetom. Zadužena osoba upoznaje sve uključene djelatnike o rezultatu dogovora.

Usluga akademske podrške podrazumijeva provođenje aranžmana koji treba osigurati:

- da su informacije o izboru predavanja i sadržaja u potpunosti dostupne studentima s invaliditetom,
- da su svi djelatnici koji daju upute studentima svjesni svih aspekata predavanja koji bi mogli podići barijere ili biti nedostupni studentima sa specifičnim potrebama,
- da nastavno i nenastavno osoblje zna i razumije sve oblike invaliditet studenata i da su puni razumijevanja za povratne informacije od studenata s invaliditetom,
- da su raspon i vrste pomoći raspoložive studentima s invaliditetom relevantne za obrazovanje kadra uključenog u proces upisa, učenja, predavanja i razvoj nastavnog plana,
- da su dostupni i alternativni načini predavanja za nastavno osoblje,
- da nastavnici rade individualne prilagodbe predavanjima pojedinim studentima (npr: osiguravanje skripata unaprijed i/ili u različitim formatima (Braille, CD itd),
- pronalaženje prakse u dostupnom kontekstu,
- da nastavnici pruže potporu prije, za vrijeme i nakon prakse koja uzima u obzir potrebe studenata s invaliditetom (uključujući potrebe za prijevozom),
- da mentori znaju implikacije koje svi problemi (nesposobnosti) studenata s invaliditetom imaju na učenje i usklade se sa studentima oko obostrano prihvatljivih alternativa metoda pisanja znanstvenih i stručnih radova,
- da se procjeni znanja studenta pristupi s pozicije studentovog znanja, a ne studentovog invaliditeta ,
- da su osigurani i dostupni edukacijski softveri i elektronički materijali za učenje,

⁵ Soldo, N. (1986) *Odgojno-obrazovna integracija djece s tjelesnom invaliditeti*. Zagreb: Savez SIZ-ova odgoja i osnovnog obrazovanja SRH: Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu: Savez slijepih Hrvatske.

- da IT služba ima odgovarajuća znanja i vremena da izađe u susret potrebama studenata s invaliditetom,
- da su objekti i potpora dostupni i prikladni studentima s invaliditetom (uključujući knjižnicu, informatičku tehnologiju i razvojne usluge).

Prilikom ocjenjivanja i polaganja ispita, vježbi itd. potrebno je osigurati način koji omogućuje studentima s invaliditetom da imaju jednake šanse pokazati svoje znanje i dostignuća kao i njihove kolege. Pri tome je važno izvršiti prilagodbu u pogledu fleksibilnosti, dodatne vremenske pripomoći, odmora i prerasporeda ispita, upotrebe kompjutora i drugih vidova potpore u ispitivanju, dostupnost ispita u alternativnim formatima, osiguravanju dodatnih prostorija i osoba koje će nadgledati odvijanje pismenih ispita za one koji koriste alternativne oblike ispitivanja. Kada je neophodno, uvode se alternativni načini ocjenjivanja i ispitivanja koji su transparentni i lagani studentima za pratiti, funkcioniraju s minimalnim odgađanjem, dozvoljavaju fleksibilnost u provođenju ocjenjivanja, primjenjuju se dosljedno na cijelom fakultetu i slično.

Rad sa studentima s tjelesnim invaliditetom

Tjelesnim invaliditetima smatraju se oštećenja, deformacije, funkcionalne i motoričke smetnje zbog kojih je potrebna zaštita i osposobljavanje za život i rad pod primjerenim uvjetima. (Pravilnik, 1984, član 19, stavak 1)

Tjelesna invaliditet podrazumijeva ispodprosječno tjelesno funkcioniranje različite fenomenologije, a nastaje uslijed:

- *oštećena lokomotornog aparata (kostiju, zglobova i mišića), kao iščašenje kuka, uvrnuto stopalo, krivi vrat...*
- *oštećenja centralnog ili perifernog živčanog sustava (cerebralna i dječja paraliza)*
- *kroničnih bolesti ostalih organskih sustava⁶*

Poteškoće studenata s tjelesnim invaliditetom manifestiraju se kroz poteškoće pri hodanju, sjedenje, ustajanje, češći umor, bolove, smanjenu koncentraciju i sl.

Potrebe studenata ovise o vrsti i stupnju tjelesnog invaliditeta koje znatno utječe na njihovu samostalnost, a samim time i na prilagodbu mogućnostima svakog pojedinačno.

⁶ Soldo, N. (1986) *Odgojno-obrazovna integracija djece s tjelesnom invaliditeti*. Zagreb: Savez SIZ-ova odgoja i osnovnog obrazovanja SRH: Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu: Savez slijepih Hrvatske.

Studenti s lakšim tjelesnim oštećenjem imaju smetnje prilikom kretanja koje uzrokuju lakšu funkcionalnu poremećenost. Uglavnom se kreću samostalno, a poteškoće mogu nastati kod dužeg kretanja. Samostalno obavljaju sve aktivnosti, osim onih koje zahtijevaju dobru spretnost ruku. Potrebna su im manja prilagođavanja tipa posebnih olovaka, stola, stolice itd.

Studenti s umjerenim tjelesnim oštećenjem samostalno se kreću na kraće udaljenosti, uz moguću upotrebu pomagala (posebna obuća, štake itd). Sporije se kreću na neravnim terenima ili stepenicama pa im je često potrebna pomoć druge osobe. U obrazovnom procesu im je povremeno potrebna fizička pomoć druge osobe.

Studenti s težim tjelesnim oštećenjem kreću se uz pomoć pomagala (štake i sl.) na kraćim udaljenostima, a uz pomoć kolica za kretanje unutar i izvan prostorija. Hodanje po stepenicama nije moguće pa je potrebna prilagodba prostora. Obzirom da je motorika ruku uglavnom jako oštećena potrebna im je stalna pomoć drugih osoba. U obrazovnom procesu potrebna im je stalna fizička pomoć druge osobe.

Smjernice za osiguranje uvjeta kvalitete obrazovanja studenata s tjelesnim invaliditetom su:

○ *prilagodba fizičkog okruženja, objekta i opreme:*

- samostalnim studentima s invaliditetom koji se kreću pomoću invalidskih kolica potrebno je osigurati pristupačan prostor, a ostale aktivnosti obavljaju sami,
- studentima s otežanom motorikom smanjena je pokretljivost ruku, što znači poteškoće s kretanjem, pisanjem, korištenjem građe itd. pa im je potrebna pomoć drugih osoba,
- unutar predavaonica potrebno je uzeti u obzir visinu i raspored učioničkih stolova te jednostavnost korištenja računalne opreme,
- omogućiti slobodan prostor za okretanje invalidskih kolica u prostoriji, najmanje površine kruga promjera od 150 cm,
- omogućiti alternativni način sudjelovanja uz pomoć zaštitarske službe na Fakultetu u slučaju da je fizički pristup nemoguć ili neumjereno težak (**mob: 099/ 3126-839**),
- postaviti oznake pristupačnosti.

○ *prilagodba nastave:*

- potrebno je obaviti razgovor o prilagodbi nastave sa svakim studentom pojedinačno (preporuka je da se sjedi prilikom razgovora zbog razine i mogućnosti razgovora «oči u oči»),

- prilikom slušanja nastave, polaganja ispita, pisanja seminara i slično potrebna je fleksibilnost u pogledu eventualnog kašnjenja, napuštanja predavanja, zahtijevanja stanke, izostajanja zbog terapija ili hospitalizacije, nadoknađivanja izgubljenog itd.,
- potrebno je informirati studente o mogućnosti AV snimanja predavanja,
- ukoliko student, zbog tjelesnog oštećenja, nije u mogućnosti sudjelovati u raspravi na nastavi potrebno je osigurati kontakt očima ili ga na prikladan način pozvati na diskusiju,
- prilikom polaganja ispita, seminara itd. potrebno je osigurati preliminarno tražene uvjete, produljiti vrijeme polaganja ispita, eventualno omogućiti polaganje usmenog umjesto pismenog ispita ili osigurati pomoć druge osobe prilikom polaganja pismenog ispita, izbjegavati opisne odgovore na pitanja i slično.

Rad sa studentima s oštećenjem sluha i govorno-jezičnim smetnjama

Oštećenje sluha jest gluhoća i naglušost.

Gluhoćom se smatra gubitak sluha od 81 decibela i više i kada se ni uz pomoć slušnih pomagala ne može cjelovito percipirati glasovni govor. Prema stupnju razvitka glasovnog govora, u kojem je nastao gubitak sluha, gluhoća se razvrstava na:

- a) gubitak sluha bez usvojene vještine glasovnog sporazumijevanja,*
- b) gubitak sluha s usvojenom vještinom glasovnog sporazumijevanja.*

Nagluhošću se smatra oštećenje sluha od 25 do 80 decibela na uhu s boljim ostacima sluha i kada je glasovni govor djelomično ili potpuno razvijen. Prema stupnju oštećenja sluha i razvijenosti glasovnog sporazumijevanja, naglušost se razvrstava na:

- a) lakši gubitak sluha s boljim ostacima sluha, a prije oštećenja sluha usvojena je vještina glasovnog sporazumijevanja,*
- b) umjereni gubitak sluha s boljim ostacima sluha, a nije spontano i pod prirodno povoljnim uvjetima cjelovito savladan glasovni govor,*
- c) teži gubitak sluha, a prije oštećenja sluha usvojena je vještina glasovnog sporazumijevanja,*
- d) teži gubitak sluha, a spontani razvoj glasovnog govora značajno je otežan, zbog čega je potreban sistematski demutizacijski proces izgradnje glasovnog govora.*

Poremećajima govorno-glasovne komunikacije (glas, govor, jezik, čitanje, pisanje) smatraju se oni kod kojih je komunikacija govorom otežana ili ne

postoji, pa je stoga potrebno osigurati primjerene uvjete za osposobljavanje i zaštitu.

Specifične teškoće u učenju su smetnje u području:

- čitanja (*disleksija, aleksija*),
- pisanja (*disgrafija, agrafija*) te
- računanja (*diskalkulija, akalkulija*).

Poteškoće s kojima se susreću studenti s oštećenjem sluha ovise o vrsti i stupnju oštećenja:

Studenti s lakšim i umjerenim oštećenjem sluha otežano se sporazumijevaju i slušaju govor, a moguća su ograničenja u orijentaciji, kao i poremećenost u ponašanju i teškoće u usvajanju znanja.

Kod studenata s težim oštećenjem sluha poremećeno je sporazumijevanje, razumijevanje i govor. Moguća je istovremena poremećenost ponašanja, usvajanja znanja i prilagođavanje ponašanja situacijama, ako i ograničena orijentacija i uključivanje u društvo.

Studenti s govorno-jezičnim smetnjama imaju poteškoće s lakšim govorno-jezičnim smetnjama i sa smetnjama u govornom izražavanju koje nisu posljedica gubitka sluha. Smetnje se manifestiraju u razumijevanju govora i govorno-jezičnom izražavanju od blagih do teških govornih smetnji.

Studenti s lakšim i umjerenim govorno-jezičnim smetnjama imaju nedostatke na području govorno-jezičnog sporazumijevanja koji im otežavaju uspješnu komunikaciju s okolinom, a manifestiraju se kroz izgovor, morfologiju, semantiku i sintaksu. Uglavnom se koriste multimodalnom i dopunskom komunikacijom. Može im biti otežana pisana komunikacija.

Studenti s težim govorno-jezičnim smetnjama vrlo ograničeno se sporazumijevaju i potrebna im je stalna pomoć druge osobe. Sposobni su upotrebljavati jednostavnu, drugačiju i dopunsku komunikaciju prilikom komunikacije s okolinom.

○ *prilagodba fizičkog okruženja, objekta i opreme:*

- prostorije treba optimalno osvijetliti i zaštititi od blještavila,
- akustika, uključujući pozadinske buke iz ventilatora u projekcijskoj opremi, kompjutorima i ventilacijskim uređajima, mora biti svedena na minimum,
- postaviti oznake pristupačnosti.

○ *prilagodba nastave:*

- komuniciranje sa studentima s oštećenjem sluha ovisi o vrsti oštećenja:
 - lakši gubitak sluha podrazumijeva poteškoće u praćenju govora pa je potrebno osigurati uvjete razgovora bez buke,
 - umjereni gubitak sluha podrazumijeva uporabu pojačivača zvuka,
 - teži gubitak sluha podrazumijeva oslanjanje na čitanje s usana, gestikulaciju, pisani tekst i/ili jezik znakova uz korištenje slušnog aparata.
- obzirom da čitanje s usana zahtijeva visok stupanj koncentracije i dovodi do umora, studenti s oštećenjem sluha mogu dovesti prevoditelja sa znakovnoga jezika, kao i koristiti se uređajima za prilagodbu zvukova,
- prilikom razgovora mogu se pojaviti poteškoće u izgovoru riječi, značenju izgovorenog teksta, usvajanju i korištenju novih izraza, stranih riječi i stručnih termina, pogrešnom shvaćanju izgovorenog, nedostatnom vremenu za pisanje i čitanje itd.,
- prilikom komuniciranja potrebno je paziti na udaljenost i gledanju u lice studentu s oštećenjem sluha, kao i jačini svjetlosti iza govornika,
- govoriti normalnim tonom koristeći se neverbalnim znakovima i jednostavnim rečenicama,
- strpljivo i na prikladan način rastumačiti izraze koje student nije razumio te ih ponoviti i, prema potrebi, napisati,
- smanjiti ili ukloniti pozadinske zvukove,
- osigurati materijale za predavanje nekoliko dana unaprijed kako bi se student upoznao sa strukturom predavanja i lakše pratio nastavu,
- obzirom da student s oštećenim sluhom nije u mogućnosti čuti i razumjeti pitanja i komentare drugih studenata, potrebno ih je ponoviti prije davanja odgovora,
- naglašavati prelaženje na druga poglavlja i slično,
- pri objašnjavanju apstraktnih pojmova koristiti primjere,
- prilikom izlaganja radova drugih studenata paziti da se pridržavaju navedenih smjernica,
- na praktičnom radu studentu osigurati i pisane upute.

Rad sa studentima s oštećenjem vida

Oštećenje vida jest sljepoća i slabovidnost.

Sljepoćom se smatra suženo vidno polje na 20 stupnjeva ili manje. Prema stupnju oštećenja sljepoća se dijeli:

- a) na potpuni gubitak osjeta svjetla (amauroza) ili na osjet svjetla bez projekcije ili na osjet svjetla s projekcijom svjetla,
- b) ostatak vida na boljem oku s korekcijskim staklom do 5% ili manje od 10%, ali sa suženjem vidnog polja na 20 stupnjeva ili manje,
- c) ostatak vida na boljem oku s korekcijskim staklom manjim od 10% ili do 25%, uz suženje vidnog polja na 20 stupnjeva ili manje.

Potreba edukacije na Brailleovom pismu smatra se ostatak vida na boljem oku s korekcijskim staklom do 5% ili bez obzira na oštrinu vida neosobnost čitanja slova ili znakova veličine Jaeger 8 na blizinu.

Slabovidnošću se smatra oštrina vida na boljem oku s korekcijskim staklom od 40% i manje.

Poteškoće s kojima se susreću studenti s oštećenjem vida manifestiraju se kroz otežano vizualno praćenje nastave, čitanje literature, praćenje interneta, prezentacija i onoga što piše na ploči, pisanje seminarskog rada i polaganje ispita.

U prevladavanju navedenih teškoća studenti se koriste različitim pomagalicama (uključujući naprednu informatičku opremu koja im omogućuje ispise na većem fontu, Brailleovom pismu itd.).

○ *komuniciranje i informiranje:*

- prilikom komuniciranja ili rada u grupi svaki sudionik treba se osobno predstaviti,
- potrebno je pravodobno informirati studenta o eventualnim promjenama u rasporedu održavanja nastave, promjeni prostorija u kojima se održava nastava itd.,
- informacijske usluge i dokumente potrebno je učiniti pristupačnim koristeći brajicu, zvučne snimke na vrpci, krupno tiskana slova itd.

○ *prilagodba fizičkog okruženja, objekta i opreme:*

- krajeve hodnika obojiti različitom bojom, kao i podne letvice i donje rubove zidnih oplata,
- podne obloge zaštititi od klizanja i statičkog elektriciteta,
- prilagoditi natpise i informacije (velika tiskana slova i Brailleove obavijesti, mape koje prikazuju rute dostupne u kolicima itd.),
- prostorije optimalno osvijetliti i zaštititi od blještavila,
- osigurati jednostavnost korištenja kompjutorskih i nastavnih prostorija,
- koristiti kontrast u tonu i boji,

- osigurati komunikacijsko pomagalo.

○ *računalna tehnologija:*

Prednost novih tehnologija, tj. računala koja mogu sintetizirati govor bez dodatne specijalne opreme omogućuju osobama s invaliditetom lakšu integraciju u društvo. Osim mogućnosti pregledavanja i ispravljanja napisanog, omogućuje im i korištenje adresara, podsjetnika i sličnih pomagala (koje su do sada učili napamet).

Postoje dva pristupa uporabi računala:

- sve što je dostupno na ekranu pojavljuje se i na „ekranu za slijepe“, tzv. Brailleovom retku kojeg osobe s oštećenjem vida mogu čitati/opipati,
 - sve što se događa na ekranu zvučno je reproducirano.
- Najčešće se oba pristupa kombiniraju.

Programi koji služe za prilagodbu sadržaja na ekranu zovu se čitači ekrana ili screen readeri.

Računala s čitačima ekrana najčešće studentima s invaliditetom služe za čitanje obvezne nastavne literature, pisanje seminara i ostalih radova te za korištenje e-maila ili SMS poruka i slično.

Prednost korištenja računala omogućuje studentima s invaliditetom lakšu integraciju u odgojno-obrazovni proces, ravnopravniji odnos s drugim studentima, ali i mogućnost otvaranja novih radnih mjesta (informativni telefoni, internet marketing, programerska radna mjesta, uredništva u časopisima itd.).

○ *prilagodba nastave:*

- prilikom pisanja materijala za predavanja, prezentacije i sl. treba koristiti velike fontove (16 i više) i izbjegavati tekstore u pozadini teksta,
- koristiti boje teksta i pozadine tako da pružaju maksimalan kontrast,
- materijale pripremiti u prikladnom formatu i fontu prema individualnoj potrebi studenta s oštećenim vidom,
- materijale nastojati dostaviti studentu nekoliko dana prije predavanja,
- informirati studenta o eventualno dostupnoj literaturi na Brailleovom pismu, uvećanom tisku, zvučnom zapisu i/ili digitalnom zapisu,
- omogućiti pristup izvoru struje studentu koji se koristi računalom,
- omogućiti studentu da odabere mjesto na kojem želi sjediti tijekom predavanja,

- tekst koji se prezentira na platnu, ploči i sl. čitati naglas te nastojati opisati crteže i predmete,
- govoriti jasno i razgovijetno,
- naglasiti mogućnost audio snimanja predavanja,
- prilikom polaganja ispita potrebno je pitati studenta želi li polagati pismeno i/ili usmeno, osigurati mu produženo vrijeme za polaganje ispita, osigurati mu uvjete za pismeno polaganje ispita (na brajici, odgovaranje pomoću računala – uz pomoć govornog procesora, uz pomoć druge osobe i slično).

4. Prava osoba s invaliditetom ⁷

„Temeljno opredjeljenje Republike Hrvatske za provođenjem aktivne politike ljudskih prava proizlazi iz usvajanja ključnih međunarodnih dokumenata, kao i suvremenih standarda na ovom području, te se odražava u njihovoj ugradnji u nacionalni zakonodavni okvir i provedbi u praksi. Pri tome je posebice potrebno skrbiti o zaštiti ranjivih društvenih skupina, kao što su osobe s invaliditetom te djeca s teškoćama u razvoju.“

4.1. Međunarodni okvir

Međunarodni pravni instrumenti koje je Republika Hrvatska ratificirala¹ čine dio unutarnjega pravnog poretka Republike Hrvatske i po pravnoj su snazi iznad zakona.

Najvažniji međunarodni dokumenti koji su značajni za osobe s invaliditetom su:

- Opća deklaracija o pravima čovjeka (OUN 1948)
- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda (usvojena 2006. godine)
- Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006. – 2015. (usvojen 2006. godine)
- Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe (ratificirano 1997. godine)
- Europska socijalna povelja (ratificirana 2003. godine)
- Ugovor iz Amsterdama (stupio na snagu 1999. godine)

⁷ Narodne novine (2007) *Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine*[online]. Zagreb: Narodne novine d.d. Dostupno na: <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2007/1962.htm> [14.03.2007]

- Povelja o temeljnim pravima EU (potpisana 2000. godine)
- Madridska deklaracija (2002.)

Ostali brojni pravni izvori Europske unije koji pridonose daljnjem usklađivanju nacionalnog zakonodavstva na području od posebnog interesa za osobe s invaliditetom su:

- Preporuka Vijeća od 4. lipnja 1998. o parkirnoj kartici za sobe s invaliditetom 98/379/EZ
- Rezolucija Vijeća od 17. lipnja 1999. o jednakim mogućnostima zapošljavanja za osobe s invaliditetom 31999Y0702(01)
- Rezolucija Vijeća od 15. srpnja 2003. o promicanju zapošljavanja i socijalnoj integraciji osoba s invaliditetom 32003G0724(01)
- Rezolucija Vijeća od 6. veljače 2003. – Mogućnost pristupa kojom se poboljšava uključivanje osoba s invaliditetom u društvo temeljeno na znanju 320003G0218(03)
- Rezolucija Vijeća od 5. svibnja 2003. o jednakim mogućnostima obrazovanja i izobrazbe za učenike i studente s invaliditetom 320030604(01)
- Rezolucija Vijeća od 6. svibnja 2003. o dostupnosti kulturne infrastrukture i kulturnih aktivnosti osobama s invaliditetom

4.1. Nacionalni okvir

Ustav Republike Hrvatske temeljni je pravni okvir za uređivanje odnosa na svim područjima koji se tiču ljudskih prava, kao i suzbijanja diskriminacije.

Ostvarivanje zaštite osoba s invaliditetom propisano je brojnim zakonima, pravilnicima i odlukama koji konkretno razrađuju ustavne odrednice.

Pravni dokumenti⁸: kojima se uređuje status osoba s invaliditetom u sustavu znanosti i visokog odnose se na:

a) djelomično pokrivanje troškova prijevoza

Na temelju članka 38. Zakona o sustavu državne uprave (Narodne novine, br. 190/03 – pročišćeni tekst, 199/03) te članka 88. stavka 3. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (Narodne novine, br. 123/03, 105/04 i 174/04), ministar znanosti, obrazovanja i športa donosi Odluku o kriterijima za ostvarivanje prava na potporu troškova prijevoza za redovite studente s invaliditetom sveučilišnih i stručnih studija i studente s invaliditetom

⁸ Izvori:

1. Horvat, Ž. (2006) *Brošura o pravima mladih s invaliditetom*. Zagreb: Udruga ZAMISLI.
2. Narodne novine (2007) *Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine*. Zagreb: Narodne novine d.d.

poslijediplomskih studija⁹, kojom se propisuju kriteriji za ostvarivanje prava na potporu troškova prijevoza za redovite studente s invaliditetom sveučilišnih i stručnih studija i studente s invaliditetom poslijediplomskih studija (u daljnjem tekstu: potpora).

(1) Pravo na potporu mogu ostvariti redoviti studenti s invaliditetom sveučilišnih i stručnih studija i studenti s invaliditetom poslijediplomskih studija, državljani Republike Hrvatske, koji nisu u mogućnosti samostalno se koristiti sredstvima javnoga gradskog prijevoza.

(2) Studenti s invaliditetom sveučilišnih i stručnih studija koji su imali više od jednog ponavljanja godine studija ne mogu ostvariti pravo na potporu. Pod ponavljanjem godine studija ne podrazumijeva se mirovanje studijskih prava.

(3) Studentima s invaliditetom sveučilišnih i stručnih studija kojima studentske obveze miruju sukladno članku 88. stavku 1. točki 12. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (Narodne novine, broj 123/03, 105/04 i 174/04), ostvarivanje prava na potporu miruje.

Pravo na potporu imaju:

Redoviti studenti s invaliditetom sveučilišnih i stručnih studija i studenti s invaliditetom poslijediplomskih studija s najmanje 60% tjelesnog oštećenja sukladno Zakonu o listi tjelesnih oštećenja (Narodne novine, br. 162/98).

Prijava za potporu podnosi se Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, Upravi za visoko obrazovanje, na posebnom obrascu koji se može dobiti na web stranici Ministarstva (www.mzos.hr).

Podnositelji, uz uredno popunjen obrazac za potporu, prilažu:
- rješenje o invaliditetu koje je izdao Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje Republike Hrvatske.

Pravo na potporu redoviti studenti s invaliditetom sveučilišnih i stručnih studija i studenti poslijediplomskih studija koji prvi put podnose prijavu za potporu, ostvaruju od dana podnošenja prijave do kraja akademske godine.

⁹ Izvori:

1. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2006) Odluka o kriterijima za ostvarivanje prava na potporu troškova prijevoza za redovite studente s invaliditetom sveučilišnih i stručnih studija i studente s invaliditetom poslijediplomskih studija [online]. Zagreb: MZOŠ. Dostupno na: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2648> [svibanj, 2008]
2. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2007) Dopuna i izmjena Odluke o kriterijima za ostvarivanje prava na potporu troškova prijevoza za redovite studente sa invaliditetom [online]. Zagreb: MZOŠ. Dostupno na: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2648> [svibanj, 2008]

Studenti s invaliditetom sveučilišnih i stručnih studija u statusu apsolvanta pravo na potporu zadržavaju najdulje do isteka 12 mjeseci od završetka zadnjeg semestra studija.

Sredstva za potporu pokrića troškova prijevoza redovitih studenata s invaliditetom sveučilišnih i stručnih studija i studenata s invaliditetom poslijediplomskih studija osigurat će se u Državnom proračunu Republike Hrvatske, preko Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Novčani iznos odobrene potpore isplaćuje se na žiroračun korisnika potpore.

Za svakoga redovitog studenta s invaliditetom sveučilišnog i stručnog studija te studenta s invaliditetom poslijediplomskog studija koji ostvari pravo na potporu, sukladno kriterijima propisanim ovom odlukom, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa donijet će odluku o dodjeli potpore za troškove prijevoza

b) smještaj u studentski dom

Na temelju Pravilnika o ostvarivanju i korištenju prava studenata na smještaj u studentske domove i Odluke MZOŠ-a, Studentski centar u Zagrebu raspisuje natječaj za smještaj u studentske domove.

Studenti s invaliditetom koji se upisuju u **prvu godinu** studija natječu se za smještaj u studentske domove pod kategorijom „**B**“.

Za natječaj se prilaže:

- molba za smještaj u studentski dom,
- ovjerena preslika trećeg i četvrtog razreda srednje škole,
- uvjerenje o upisu na visoko učilište s naznakom smjera,
- domovnica,
- uvjerenje o prebivalištu (MUP) i
- rješenje invalidske komisije područnog ureda Fonda mirovinsko-invalidskog osiguranja RH ili Ministarstva obrane RH.

Dokumentacija se šalje isključivo poštom, preporučeno, na adresu Sveučilišni centar Studentski cenar – Smještaj-poslovnica za smještaj.

Studenti s invaliditetom od VI. do X. kategorije invaliditeti (stupnja između 50% i 10%) ne stječu izravno smještaj u studentski dom već, s obzirom na stupanj invaliditeta, ostvaruju dodatne bodove.

Studenti s invaliditetom koji upisuju **višu godinu studija** natječu se pod kategorijom „**S**“ i „**P**“.

Za natječaj se prilaže:

- uvjerenje o upisu u tekuću akademsku godinu s naznakom smjera,
- ovjeren prijepis ocjena,
- uvjerenje o prebivalištu (MUP) i
- rješenje invalidske komisije područnog ureda Fonda mirovinsko-invalidskog osiguranja RH ili Ministarstva obrane RH.

Dokumentacija se podnosi osobno uz predočenje indeksa, osobne iskaznice ili putovnice i studentske iskaznice (IKSICE).

c) Upis na studij u statusu redovnog studenta

Na temelju Zakona o sustavu državne uprave, a sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji Ministar znanosti, obrazovanja i športa donosi odluku o upisu redovitih studenata u I. godinu studija koji će studirati uz potporu MZOŠ-a.

Pravo upisa u statusu redovitog studenta uz potporu MZOŠ-a ostvaruju osobe sa 60% i više invaliditeta koje su prešle razradbeni prag, uz odgovarajuće rješenje o invaliditetu Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje.

d) Državna stipendija

Sukladno Pravilniku o dodjeljivanju državnih stipendija redovitim studentima dodiplomskih studija i naknada dijela troškova školarine studentima poslijediplomskih studija, Zakonu o pravima hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji, Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata – pročišćeni tekst i Zakonu o obnovi i razvoju Grada Vukovara Ministar znanosti, obrazovanja i športa donosi odluku o raspisivanju natječaja za dodjeljivanje državnih stipendija redovitim studentima sveučilišnih i stručnih studija i naknada dijela troškova školarine studentima poslijediplomskih studija.

Pravo natjecanja imaju svi studenti s invaliditetom pod kategorijom „I“ - redoviti studenti sveučilišnih i stručnih studija s invaliditetom i pod kategorijom „P“ – studenti poslijediplomskih studija s invaliditetom.

e) Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu

S ciljem osiguravanja uvjeta za uspješno studiranje osobama s invaliditetom na Sveučilištu u Zagrebu osnovan je Ured za studente s invaliditetom kao referalni centar za: pružanje informacija studentima i nastavnicima, međunarodnu suradnju, prikupljanje informacija o broju studenata s invaliditetom i izradu baze podataka, aktivnosti na svladavanju prostornih prepreka u svim sastavnicama Sveučilišta, imenovanje, edukaciju i koordiniranje rada koordinatora za studente s invaliditetom u svim sastavnicama Sveučilišta u Zagrebu, rješavanje specifičnih potreba pojedinih studenata s invaliditetom (osiguravanje prevoditelja za znakovni jezik, prilagodba literature na Brailleovo pismo, osiguranje prijevoza, osiguranje osobnog asistenta, nabava pomagala i sl.) itd.

Zadaće i aktivnosti Ureda regulirane su *Pravilnikom o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu*.

5. Literatura

Dyck, van H. (1999) *Ne tako, nego ovako. Mali savjetnik za pravilno ophođenje s osobama oštećena vida*. Zagreb: Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“.

Horvat, Ž. (2006) *Brošura o pravima mladih s invaliditetom* [online]. Zagreb: Udruga za promicanje kvalitete obrazovanja mladih s invaliditetom Zamisli. Dostupno na: http://www.zamisli.hr/bros_prava.pdf [22. travnja 2008.]

Hrvatski savez slijepih. *Pomoć slijepima pri obrazovanju*. Zagreb: Hrvatski savez slijepih. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/programi/obrazovanje.htm> [svibanj 2008]

Hrvatski savez slijepih. *Međunarodna klasifikacija oštećenja, invaliditeta i hendikepa Svjetske zdravstvene organizacije* [online]. Zagreb: Hrvatski savez slijepih. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/ostecenjavida/definicija.htm> [svibanj 2008]

Hrvatski savez slijepih. *Računalo kao novo sredstvo integracije slijepih osoba*. Zagreb: Hrvatski savez slijepih. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/slijepi/racunalo.htm> [svibanj 2008]

Kiš-Glavaš, L., Ruškan, A. i Rudić, D. (2005) Ured za studente s invaliditetom – osiguranje mogućnosti kvalitetnijeg pristupa visokom obrazovanju, *Političko obrazovanje*, 1(4), str. 229-240.

Kolesarić, V., ur. (2008) *Rad sa studentima s invaliditetom: informacija za nastavnike*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet: FF press.

Kosor, J., ur. et al. (2006) *Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.-2015*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Kosor, J., ur. et al. (2006) *Konvencija o pravima osoba s invaliditetom: Fakultativni protokol uz Konvenciju*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike

Hrvatske za osobe s invaliditetom: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Lukačić, Lj., ur. et al. (2006) *Priručnik zakonskih prava osoba s invaliditetom*. Zagreb: Sindikat invalida Hrvatske.

Matok, D. *Integracija učenika s oštećenjem vida* [online]. Zagreb: Hrvatski savez slijepih. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/strucniradovi/referati/vid/indeks.htm> [svibanj 2008]

Mihanović, V., ur. et al. (1999) *Standardna pravila o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom*. Zagreb. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

Ministarstvo prosvjete i nauke (2006) *Pravilnik o kriterijumima za određivanje oblika i stepena nedostataka smetnje, odnosno poremećaja djece i mladih sa posebnim potrebama i načinu uključivanja u obrazovne programe* [online]. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke. Dostupno na: <http://www.mpin.vlada.cg.yu/vijesti.php?akcija=vijesti&id=21989> [19. svibnja 2008]

Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva (2005) *Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti* [online]. Zagreb: Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva. Dostupno na: <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2005/2947.htm> [28. svibnja 2008]

Quality Assurance Agency for Higher Education (1999) *Quality Assurance Agency for Higher Education: Code of practice for the assurance of academic quality and standards in higher education: Section 3: Students with disabilities - October 1999* [online]. Dostupno na: <http://www.qaa.ac.uk/academicinfrastructure/codeofpractice/section3/default.asp> [svibanj 2008.]

Soldo, N. (1986) *Odgojno-obrazovna integracija djece s tjelesnom invaliditeti*. Zagreb: Savez SIZ-ova odgoja i osnovnog obrazovanja SRH: Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu: Savez slijepih Hrvatske.

Sveučilište u Zagrebu (2007) *Pravilnik o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu* [online]. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Dostupno na: http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/dokumenti/pravilnici/Pravilnik_Ured_za_studente_s_invaliditetom.pdf [svibanj 2008]

Vlada Republike Hrvatske (2007) *Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine*[online]. Zagreb: Narodne novine d.d. Dostupno na: <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2007/1962.htm> [14.ožujka 2008]

ZAMISLI (200?) *Kako pristupiti studentu s invaliditetom* [online]. Zagreb: Udruga za promicanje kvalitete obrazovanja mladih s invaliditetom Zamisli. Dostupno na: http://www.zamisli.hr/brosura_o_pristupu.htm [travanj/svibanj 2008.]

Žiljak, T. (2005) *Politika uključivanja osoba s invaliditetom – uloga obrazovanja*. U: *Političko obrazovanje* 1(4), str. 211-228.

web-stranice:

<http://www.erf.hr>

<http://www.ffzg.hr>

<http://www.hsuti.hr>

<http://www.mzos.hr>

<http://www.savez-slijepih.hr>

<http://www.sczg.hr>

<http://www.udrugakorak.hr/>

<http://www.udrugasismis.hr>

<http://www.unizg.hr/871.0.html>

<http://www.zamisli.hr>

<http://www.skill.org.uk/>

<http://www.dsis-drustvo.si/>